

PSOWAĆ SIĘ (68) *ob impf*

się (35), się (33).

o oraz a jasne.

inf psować się (21). ◇ *praes 2 sg* psujesz się (1). ◇ *3 sg* psuje się (20). ◇ *1 pl* psuj(e)m się (1). ◇ *3 pl* psują się (15). ◇ *praet 3 pl m pers* psowali się (1). ◇ *con 3 sg m* by się psował (2). *f* by się psowała (2). *n* by się psowało (4). ◇ *3 pl subst* by się psowały (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. psuć.

1. *Pogarszać się, niszczyć; corrumpi* *Mącz, Vulg, Cn; rumpi Vulg (56) : RejKup b4v; Stoi* *ták w piśmie/ że gdy się yał fwyát płowác/ á ludzie się yęli ná nim kázić/ wthen* *čas dopiro się rozmaíte rzeczy według poštěpku fwyátá lámego wynarzály. GliczKsiąż H2; A gdzie się co pfluie/ tám się náturá ná gorzse mieni/ y wádę iáką przyimuie SkarJedn 248; štąd idzie/ iż vmyłty ludzkie [...] sequuntur temperaturam corporis [...]: Ale lkoro ono zięćie/ y ípólek wilgotności przyrodzonych ná których żywot należy imie fye dzielić/ y płowác/ tedy y obyczáie ludzkie muřzą fye niečo odmienić KochWr 30; PowodPr 80.*

psować się od czego (2): *Ialkołki dwoie do roku iaycza miewaią/ ale pirwzse iż barzo rane bywaią/ częřtho się od zimna pfluia. FalZioł IV 24c; ZawJeřt 8.*

psować się czym (1): *A ták duřzá fláchetna gdy będye wpufzczoną/ Do ták plugáwey wieze [tj. do ciała]/ iuř iest zniewoloná. Ze fwyh zacnych wrzędow nie moře ípráwować/ Gdy iey cne przyrodzenie tym się moře płowác. RejWiz 118.*

a. *Dotyczy przedmiotów fizycznych; zwykle: tracić wartość użytkową (14) :*

α. *Wskutek zuřycia (4) : RejZwierz 90v; Klucznik ma doyrzreć [...]/ gdy piece przepaláią/ áby porządnie fuchemi drwy przepalał/ iákoby się piece nie pflowály/ y dymem się gmáchy nie kurzyły GostGosp 56; Y żaden nie leie winá nowego w ítare ítátki: bo [...] ítátki się zepfluia (marg) pfluia (-). WujNT Mar 2/22, Matth 9/17.*

β. *Wskutek procesów gnilnych, fermentacji itp. (głównie o produktach spořywczych i wodzie pitnej) (8) : PAttrz gdy w ten gárniec nářbyt/ częřto dolewáią/ Y potráwy się pfluia/ y nie rychło wráią RejZwierz 139; w dworze ma ich [studni] bydź kilka/ bo wodá potrzebna. kthoreto študnie czáłow proznych przelewác/ áby się wodá nie pflowála. GostGosp 106, 26, 68; Iábłko gdy zwierzchu się płowác pocznie/ wykroić się zgniłość moře/ iż potrwa. ále gdy mewnátrř [!] gnić y płowác się pocznie: wřzytko zarář porzućić muřilř SkarKazSej 674a.*

psować się od czego (2): *GlabGad Kv; Corrumpi situ, Płowác się od pleřni. Mącz 360d.*

γ. *Wskutek działania sił natury (2) : Abowiem iáko przez plew lepienie [= to, co jest ulepione] nie bywa mocne/ y ode dzdzá się pfluie/ thákře poniewář oni [adwersarze w polemice religijnej] odrzucili ty plewy/ vyrřym w krotkim czářie iáko to budowánie ich będye trwáło SarnUzn C2.*

psować się z czego (1): *Abowiem ínadź nie moře być náđ tę [tj. upał i suszę] frolřřza plagá/ s kthorey řchną y pfluia się wřzytki řywności ziemie RejAp 134v.*

b. *Dotyczy szyku bojowego: ulegać rozbiciu (1) : ták iáko w woycře gdy ieden ginie/ drugi/ áby się rřąd niepflował/ náłtěpuie. Skarřyw 208.*

c. Dotyczy zdrowia i funkcji organicznych (8) : *RejKup* q2v; A łtążyć mi pochodzi łtrach i żałość niewymowná/ i moie się przyrodźenié płuie/ ze też iuż zwykli łprawy mieć niemoże. *MurzHist* P; *RejWiz* 117v.

psować się od czego (1): Ale iż łye thá chorobá żółta niemoc z żółci przydawać może/ tedy [...] iey przelanie też ná wątrobę vpada/ á od thego mniemam/ wątrobá łye płuie *SienLek* 89v.

psować się komu (1): *SienLek* 93v cf *Szereg*.

Fraza: »ciało się psuje« (1): gdyż ludzie mało iedzący mało też łipiaią, y ciało więcey łie płuie gdy bywa bez pokarmu niż bez łpania *GlabGad* Lv.

Szereg: »psować się albo gnić« (1): á on dym [ze *skotowego gnoju*] w gárdło pułzczay/ komu łye płućá płuia álbo gniją. *SienLek* 93v.

α. Niszczyć swoje zdrowie (2) : [do *Pauli rozpaczającej po wstąpieniu córki do klasztoru:*] Ieść niechcelz/ nie dla połtu/ ále dla żałości: [...] Płuielz łię á o śmierć przypráwuiełz *SkarŻyw* 196.

psować się czym (1): bowiecz radzy Czi zdrowi czo zdrowit [!] czunia [łege: czują] Zálie łie ledaćim płuia A theż rzadko yedné niémoc Człowiek miewia *RejKup* p6v.

d. Dotyczy stanów psychicznych; frangi Modrz; perire Cn (20) :

Fraza: »głowa się psuje« (1): Widzyaleś owy ganki á co to kołztuie/ Włzak o tym czáfem myłłac áż łie głowá płuie. *RejWiz* 69.

α. Deprawować się, demoralizować się, łamać nakazy religijne (17) : Zábeygáć tedy będą rodzicowie temu áby dziecyę łie zá młodu nye płowáło/ máya ono przykłády łwemi dobreimi/ [...] ná cnotę włfeláką zápomágáć *GliczKsiąż* E2v; A gdy łię płowáć znowu po śmierci Aodá/ á kácerłtwem łię y bálwochwáłłtwem mázác poczęli: záłie łię wzmoegli nád nimi ini nieprzyaćieie ich/ Chánáneyczykowie *SkarŻyw* 559, 261; Bo pánowie nie záwždy dobrzy/ y pńedko łię płuia/ y w pychę/ rołkołszy/ y niespńawiedliwość vpadaia. *SkarKazSej* 697b, 691a.

psować się od kogo (1): Co łie przydawało zá onych Heretikow [...]/ od ktorých iż obłędliwemi łami byli/ diłcipułowye łie płowáli. *GliczKsiąż* L4v.

psować się według czego [= z powodu czego] (1): Złóźciełz wy według pierwłzego obcowánia łtárego człowieká/ ktorý łię płuie według obłędliwych požádlivości. *WujNT Eph* 4/22.

psować się z kogo (1): Bo dzyecyę ácz łámo [...] yełłcze ná błędzye á nyecnocye łie nye zna/ przedłię [...] łie z oycá z mátki przez zły łpołob zárázi [...]. Częgo winni będą łamilz rodzicy/ s ktorých łie dzyecyę płuie *GliczKsiąż* D7v.

psować się czym (5): *GliczKsiąż* E; á iż żaden [łana] niethelko nie nápomni/ ále áni łie naymnieilzym łłowkiem łprzećiwi: ták łrodze iákom rzekł thym łie płuia/ iż s thego głupłthwá wchodzą w dziwná dumę/ á w dzerzenie o łobie *Górndworz* Ee4v; Bo częłto się łynowie zbytnia oycow łwych łátwością y dobroćią płuia *KuczKat* 310; Iegołz odrodzeniem połileni zápominaymy y zewłoczmy z łiebie łtárego łádámá ktorý łię płuie błędná żáđzą *SkarŻyw* 264; *GostGosp* 66.

psować się w czym [= pod względem czego] (1): A ći czegokolwiek niewiedzą/ to bluźnią: á cokolwiek z przyrodzenia/ iáko nieme byđło/ rozumieią; w tym łię płuia. *WujNT Iudae* 10.

psować się w czym [= z powodu czego] (1): Gorzłylimy domownicy Boży/ gorzłylimy/ gdy nam P. Bog nalepiey nád inne czyni. w rołkołszy y w piełzcoćie iego płuie łię *SkarKaz* 517b.

W połączeniu szeregowym (1): y brali [synowie Seta] od nich żony co nápiękniefze łobie obieráiąc: y zpowinowáciwfyz fię z nimi/ z áras fię tefz płowác/ Bogá zápominác/ wedle świátá życ/ [...] y w wfyztki niecnoty wpádać poczęli. *SkarŻyw* 269.

W przeciwstawieniu: »psować się ... poprawować się« (1): Ale temu ma zábiegác/ żeby fię ow nie płował/ á ow fię poprówował. *GostGosp* 36.

β. *Załamywać się, upadać na duchu (1) :*

Szereg: »wątłeć, psować się« (1): wżákże to przedfię prawdziwym cnoty miłownikom należy/ nie wātłeć/ nie płowác fię dla złych czáfów [*non debilitari nec frangi temporum iniquitate*] *ModrzBaz* 135.

γ. *Tracić cechy prawdziwego mężczyzny [czym] (1) :* ktori [mąż] temi rofkofzkámi niema fię płowác/ niema zniewiefcieć/ áby fię zá tym nie mufiáł bać łmierci. *GórnDworz* Hv.

e. *Dotyczy życia społecznego, politycznego i religijnego (5) :* Bo dłuęo [*patriarchowie*] Ierolimfki/ Alexándryfki Antyofki z łtolicą Rzymfką łpoleczność trzymał po odłtápieniu Cárogrockiego/ aż gdy fię tefz oni zá mocą złych Cefarzow Cárogrockich płowác poczęli/ y rozmaitych kácerłw náłłádowác/ w ręce pogáńfkie wpádli *SkarJedn* 165; Ten rząd łtárodawny Apołłolłki niechciáł Dámáfus Papież/ áby fię płowác miał *SkarJedn* 177; Ták y w Rzeczypół(olitej) káždemu w łwym łtanie zołtáwác potrzebá/ áby fię wdżięczność zgody świętey nie płowála. *SkarKazSej* 676b.

W przeciwstawieniu: »poprawować ... psować się« (1): łzkodá poprawowác/ co się płowác pocżyna/ niech iuż wfyzłtko zginie. *SkarJedn* 300.

Zwrot: »sam od siebie się psować« (1): *SkarKazSej* 698b *cf* *W przén.*

W przén (1) : Ták y w Rzeczypół(olitej) ktora iefł iedno ciało/ nie ma nic iednemu łtanowi pomagác/ coby drugiemu łzkodżić miáło. boby fię ták wfyzłtko ciáło lámo od łiebie płowáło. *SkarKazSej* 698b.

2. *Zanikać, przemijać, kończyć się; corrumpi Vulg (5) :* Gdy Páńfka dołtoyność y powážność mocna iefł: wfyzłtki niezgody wáłze vćiekác y płowác fię mużą. *SkarKazSej* 672b; Y Niemiłowác ciężfko/ y miłowác Nędzna poćiechá: gdy żądzą zwiedzione Myłłi/ cukruią náżbyt rzeczy one/ Ktore y mienić/ y mużą fię płowác. *SzarzRyt* A2v.

a. *O ciele ludzkim ulegającym zniszczeniu za życia i po śmierci (tu też elementy znac. 1.c.) (3) :* Niech fię [ciało] wlytda że práęnie duży łwey pánowác/ Słufzniey wieczney ma łłużyć/ co fię mułłi płowác. *SzarzRyt* B2.

psować się czym (1): A iż fię ciáło łmierciá płuie/ y człowiek náture łwoię pierwfzú tráci/ iż dużá bez ciála prawdziwym człowiekiem nie iefł: vpewnia nas Pan łwoim zmartwychwłtaniem *SkarKaz* 208a.

W przeciwstawieniu: »psować się ... odnawiać się« (1): Dla tegoć nie vłtawamy: ále chočia fię náłz zewnętrżny człowiek płuie: iednák fię wnętrżny odnawia dzień ode dniá. *WujNT* 2.Cor 4/16.

3. *Szkodzić sobie, pogarszać swoją sytuację (3) :*

psować się czym (1): Owa fię tym [*dworzanin, który mówi, że żadna panna go nie miłowała*] ták bárzo płuie/ iż go białęłowy wfyzłtki zá pomiotłó máią *GórnDworz* Cc7v.

psować się na czym z czego (1): NA członkoch rodzáynych/ wielefye ludżi z nieopátrżności płuie/ á wżákże náłćwiefy białę łłowy *SienLek* 115v.

Zwrot: »sam się psować [na czym = z jakiego powodu]« (1): Radzyc to wiec drudzy [doktorzy] czynia A chorego na tym myla. Iż zdrowie mu obiecuią A łamy fię natym pfuią. Bo gym y gorzey zaplaczą Y w drugich wiare vtraczą. *RejKup* f8.

4. *Tracić moc obowiązującą, stawać się nieważnym [czym] (1)* : Przywileie kościołow od oycow świętych y wielebnego Zboru Niceńkiego wćwierdzone/ płować fię żadną złością nie mogą *SkarJedn* 188.

5. *Zostawać zakwestionowanym, zaprzeczonym co do prawdziwości [czym] (2)* : rozumieć maż że choćby też kto tym imieniem Bog nazwany był/ dla vrzędu iákiego [...]: przedfię fie tym on łam iedyny Bog niepfuie/ chociaż tego imienia łwego ániołom y ludziom wżycza *CzechRozm* 123; *SkarJedn* 76.

6. *Marnować się, nie przynosić pożytku (1)* : Stoy teras thobie zloto Za kamienie y za błoto. Czo fię wkącyech lezacz pfuie *RejKup* g7.

Synonimy: 1. *kazić się, niszczyć się; a.β. gnić; b. burzyć się; d.α. gorszyć się; 2. kończyć się.*

Formacje współrdzenne cf PSOWAĆ.

Cf PSOWANIE, PSOWANY, PSUJĄCY